

Úvod do uměnovědných studií

Semestrální práce: Umělecká kritika

Vypracovala: Veronika Maňurová

UČO: 383943

Slovo kritika pochází z řeckého slova *krinein*, což v překladu znamená činnost, která se zabývá hodnocením, posuzováním nebo oceněním. V této práci budu čerpat převážně z odkazů Františka Xavera Šaldy a Václava Černého, kteří patří k největším osobnostem naší umělecké kritiky. Když nahlédneme do encyklopedií a slovníků, dozvíme se, co vše může být jako kritika označováno.

V Kellyho *Encyclopedia of Aesthetics* (1998) se nachází heslo *Art criticism*, jehož autorem je Michael Orwitz¹. „Umělecká kritika byla vyložena dvěma způsoby: na straně jedné jako část žánru intelektuálního, na straně druhé, víc obecně, znamená tento termín jakýkoliv komentář k uměleckému dílu, současnému či minulému.“ V tomto druhém smyslu umělecká kritika zahrnuje různé žánry (hodnocení výstavní a muzejní, kritika historických studií, cestovní zprávy, eseje atd.).

Do *Ottova naučného slovníku* (1900) heslo kritika zpracoval František Xaver Šalda, který patří mezi naše nejvýznamnější umělecké kritiky, nejen proto, že sám byl uměleckým kritikem, ale zajímal se také o vlastnosti a činnost kritika ve všeobecném smyslu. Kritiku

¹ KELLY, Michael (ed. In chief), *Encyclopedia of Aesthetics*. New York: Oxford University Press, 1998, Vol. 1, str. 521.

nejen produkoval, nýbrž učil jak ji správně tvořit. Heslo kritika je ve slovníku představeno jako úkon posuzovací. Kritik vynáší co nejpřesnější soudy. „Kritika má ráz rozborný, kritické hlasy bývají analytické.“² Podle Šaldy je předmětem kritiky tvořiti „soudy, co možná nejpřesnější a nejobecnější, tj. přibližující se pokud možno zákonu a připravující jej.“³

V *Kritice pathosem a inspiraci* Šalda popisuje kritiku jako stav dramatický. Kritika je podle něj „uměním a pravým kritikem se nemůže stát jen tak někdo.“⁴ Podle Šaldy je důležité, aby měl kritik velmi silný až vášnivý vztah k umění, poměr osobní a prožitý. Bez těchto vztahů by kritika neměla význam. Kritik musí mít velmi podobné vlastnosti jako každý jiný umělec či básník. „Musí býti krajně vnímavý, citlivý, vznětlivý, sensitivní. Musí býti pln vnitřních možností: musí míti veliké bohatství vnitřních chvějů, jakousi vnitřní plnost a oddanost: sensibilitu snadně dojatou a lehce se budící, toužící po vibracích a oddávající se jim.“⁵ Je velmi důležité, aby si kritik zachoval enthusiasis – dychtivost a lačnost po životě. Kritik může nenávidět pouze podvodníky, kteří mluví o kráse a síle a bohatství života a nedávají jich, kteří mluví o vznešenosti, ale jejich jazyk sám není vznešený. Věty kritika nesmí být falešné, nečisté nebo jalové. Kritika je na stejné úrovni jako umění poesie nebo malby. Umělec tvoří z přírody a života a kritik zase z umění a kultury. Kritik se snaží o poctivost života uměleckého i literárního.

Šalda měl mnoho následovníků, mezi nejvýznamnější patří především Václav Černý, který ve svém díle *Co je kritika, co není a k čemu je na světě* stanovuje tři vývojové etapy, které souvisí s uměním v historickém kontextu směrů. První etapa se nazývá klasicistní, která kladla důraz na přirozenost. Krása se snažila být co nejpodobnější s originálem. Kritika se v této době snažila o to samé, srovnávala a poměřovala a nebrala na vědomí věci a okolnosti vzniku. „Na konci století je každému jasno, že je stvořená krása vztažná k přirozeným příčinám tedy k tvůrcově osobě, místu vzniku, době, národní povaze, společenskému prostředí...“⁶ V druhé etapě, která se nazývá empirická, kritika již není tak rozumová a přiklání se více k citu. Třetí etapa je etapa moderní, která vyplynula z předchozích ér. Kritik hledá v kráse historickou skutečnost a hledá dějinný kontext. Černý také určuje čtyři kritické směry: kritika biograficko-psychologická, sociologická, formalistická a kritika impresionistická nebo moralistická. Oproti Šaldovi ale Černý tvrdí, že kritika není určitě

² ŠALDA, František Xaver. *Kritika*. In: Ottův slovník naučný. Praha: Paseka, 1999, str. 190.

³ *Ibid.*, str. 191.

⁴ *Ibid.*, str. 199.

⁵ *Ibid.*, str. 200.

⁶ ČERNÝ, Václav. *Co je kritika, co není a k čemu je na světě*. 1. Vyd. Brno: Blok, 1968, str. 14.

pedagogikou ani uměním, neboť právě existuje jen díky umění. Podle Černého je kritika vědou, protože splňuje její podmínky. Věda má svoji oblast a má svoji metodu.

Černý přirovnává úlohu kritika ke vztahu umění. Umění totiž napodobuje přírodu a stejně tak má kritik jednat k uměleckému dílu. Je důležité, aby kritik souhlasil s autorovým úmyslem, protože o kritikovi říká, že: „adoptuje sám pohyb a směr umělceva niterného života, znovu prožívá jeho zkušenost a docit'uje a domýšlí ji.“⁷ Kritika tedy sympatizuje s autorem, pokud se však kritik neshoduje s umělcem, je jeho kritika zbytečná a marná.

Již tedy víme, že Šaldova kritika byla subjektivní, jejím hlavním cílem bylo, aby kritik tvořil z hlubokého prožitku a vztahu k dílu, zatímco Černý chápal kritiku jako vědu, kde šlo převážně o věcnost a přesnost, jeho zacházení s jazykem však bylo stejně skvostné jako u Šaldy.

Seznam použité literatury:

ORWITZ, M. *Art Criticism*. In: KELLY, Michael. *Encyclopedia of Aesthetics*. New York: Oxford University Press, 1998, Vol. 1, s. 462–466. ISBN 01951264753.

ČERNÝ, Václav. *Co je kritika, co není a k čemu je na světě*. Brno: Blok, 1968. ISBN 47-007-68.

Kritika patosem a inspirací. ŠALDA, František Xaver. *Boje o zítřek: meditace a rapsodie*. Praha: Lidové noviny, 2000, s. 199-215. ISBN 80-7106-387-8.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Praha: J. Otto, 1900, 1066 s., 12 příl., 167 obr.

⁷ ČERNÝ, Václav. *Co je kritika, co není a k čemu je na světě*. 1. Vyd. Brno: Blok, 1968, str. 57.